

بررسی نقش اطلاعات الکترونیکی هوایابیه در جلوگیری از غافلگیری جمهوری اسلامی ایران در برابر تهدیدات ناهمطراز و ارائه الگوی مناسب

محمدحسین افشردی^۱

شهرام شجاعی استبرق^۲

پذیرش مقاله: ۹۵/۰۸/۲۶

دریافت مقاله: ۹۵/۰۵/۰۴

چکیده

داشتن اطلاعات از صحنه عملیات و دشمن در طول تاریخ نظامی جهان، در میزان موفقیت و پیروزی نقش اساسی داشته است. در گفتمان نظامی معاصر، غافلگیری اغلب به منزله ضریب فزاینده نیرو تعریف می‌شود؛ چیزی که اثربخشی نیروهای یک طرف را در مبارزه و جنگ افزایش میدهد. تأکید اسلام بر کسب آمادگی همه‌جانبه مسلمانان که آیه «وَأَعِدُّوا لَهُمْ مَا اسْتَطَعْتُمْ مِنْ قُوَّةٍ»، (انفال ۶۰) مثال بارز و روشن آن می‌باشد و فرمایشات پیامبر گرامی اسلام صله‌الله‌علیه و آل وسلم و ائمه اطهار علیهم‌السلام مشخص مینماید حفظ آمادگی در مسیر دفع تهدیدهای و جلوگیری از غافلگیری در مقابل دشمنان شناخته شده و ناشناخته مسلمانان همواره توصیه شده است. یکی از روش‌های نوین تأمین اطلاعات هشداردهنده در جهت جلوگیری از غافلگیری، گردآوری اطلاعات الکترونیکی به ویژه با استفاده از سامانه‌های پرنده می‌باشد که با توجه به توان رصد گسترده و در عمق می‌تواند در جلوگیری از غافلگیری در برابر تهدیدات کنونی موثر باشد. در این مقاله نوع تحقیق توسعه‌ای- کاربردی بوده و روش انجام آن موردی- زمینه‌ای است. به‌منظور گردآوری اطلاعات مورد نیاز از روش‌های کتابخانه‌ای و از روش میدانی با استفاده از ابزارهای مصاحبه و پرسشنامه استفاده شده است. یافته‌های تحقیق درخصوص ارائه الگوی مناسب جهت بهره‌برداری حداکثری از اطلاعات الکترونیکی هوایابیه در جهت جلوگیری از غافلگیری جمهوری اسلامی ایران در برابر تهدیدات ناهمطراز، شناخت مهم‌ترین کارکردها و نتایج اطلاعات الکترونیکی هوایابیه و تبیین میزان نقش آنها و تبیین ابعاد، مؤلفه‌ها و شاخص‌های اطلاعات الکترونیکی هوایابیه که در موضوع جلوگیری از غافلگیری جمهوری اسلامی ایران در برابر تهدیدات ناهمطراز مؤثر می‌باشند احصا گردیده است.

واژگان کلیدی: غافلگیری، اطلاعات الکترونیکی هوایابیه، تهدیدات ناهمطراز، هشیاری، اطلاعات علائم و هشدار.

۱- استاد جغرافیای سیاسی دانشگاه عالی دفاع ملی

۲- دانش‌آموخته دکتری علوم دفاعی راهبردی دانشگاه عالی دفاع ملی sh_pilot_38@yahoo.com

مقدمه

«وَ إِذَا كُنْتَ فِيهِمْ فَأَقَمْتَ لَهُمُ الصَّلَاةَ فَلْتَقُمْ طَائِفَةٌ مِنْهُمْ مَعَكَ وَ لِيَأْخُذُوا أَسْلِحَتَهُمْ فَإِذَا سَجَدُوا فَلْيَكُونُوا مِنْ وَرَائِكُمْ وَ لِنَاتِ طَائِفَةٌ أُخْرَى لَمْ يُصَلُّوا فَلْيُصَلُّوا مَعَكَ وَ لِيَأْخُذُوا حِذْرَهُمْ وَ أَسْلِحَتَهُمْ وَ الَّذِينَ كَفَرُوا لَوْ تَغْفُلُونَ عَنْ أَسْلِحَتِكُمْ وَ أَمْتِعَتِكُمْ فَيَمِيلُونَ عَلَيْكُمْ مَيْلَةً وَاحِدَةً وَ لَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ إِنْ كَانَ بِكُمْ أذىٌ مِنْ مَطَرٍ أَوْ كُنْتُمْ مَرْضَى أَنْ تَضَعُوا أَسْلِحَتَكُمْ وَ خُذُوا حِذْرَكُمْ إِنَّ اللَّهَ أَعَدَّ لِلْكَافِرِينَ عَذَاباً مُهِيناً؛ و هنگامی که در میان آنها باشی و در میدان جنگ برای آن‌ها نماز برپا کنی باید دسته‌ای از آنها با تو [به نماز] برخیزند و باید سلاح‌های خود را با خود بگیرند و هنگامی که سجده کردند [و نماز را به پایان رسانیدند] باید به پشت سر شما [به میدان نبرد] بروند و آن دسته دیگر که نماز نخونده‌اند [و مشغول پیکار بوده‌اند] بیایند و با تو نماز بخوانند و باید آنها و وسایل دفاعی و سلاح‌های خود را با خود [در حال نماز] حمل کنند [زیرا] کافران دوست دارند که شما از سلاح‌ها و متاع‌های خود غافل شوید و یک مرتبه به شما هجوم کنند [غافلگیر نمایند]». (آیه ۱۰۲ سوره نساء)

این آیه دستور جامع و همه جانبه ای به تمام مسلمانان، در همه قرون و اعصار می‌دهد که برای حفظ امنیت خود و دفاع از مرزهای خویش دائماً مراقب باشند. و یکنوع آماده باش مادی و معنوی بطور دائم بر اجتماع آنها حکومت کند و در آیه ۱۰۲ سوره نساء برای آنکه مسلمانان در میدان جنگ، موقع نماز از دشمن غفلت نکنند دستور نماز خوف را تشریح می‌کند و این چیزی جز توجه دادن مسلمانان به دشمن و لزوم هوشیاری و بیداری در همه مکانها و زمانها جهت جلوگیری از غافلگیری نیست.

از مضمون تأکیدات آیه سوره انفال، چنان قابل استنباط است که جامعه اسلامی ضمن دستیابی به آخرین دستاوردهای فناورانه و فنی بایستی با غور و تفکر و تولید دانش و هشیاری دفاعی و نظامی در مسیر دفع تهدیدهای احتمالی گام بردارد. این فرمان الهی در تمامی ابعاد قدرت امت اسلامی (مادی و معنوی) صادر شده و گویی رکن جهت‌سازی را بر مبنای سنت الهی در فراروی نه تنها مسئولین نظام اسلامی بلکه آحاد امت اسلامی قرار می‌دهد. (نوروزانی، ۱۳۹۳: ۳)

این هشدار که کشور دیگر در حال تدارک برای حمله غافلگیرانه یا اتخاذ تصمیم جهت اقدام سوء است، برای سیاست‌گذاران و فرماندهان نظامی بسیار مهم به شمار می‌آید. امروزه اطلاعات

هشداردهنده در پی برآورد مستمر، جامع و به موقع نقشه‌ها و مقاصد حریف است و از این رو، مقامات مسئول را قادر می‌سازد تا با اتخاذ تدابیر متقابل مؤثر و مناسب، برای ممانعت از انجام عمل خصمانه یا کاهش تأثیرات آن اقدام نمایند. اطلاعات الکترونیکی، با استفاده از منابع مناسب فنی و در جهت تولید اطلاعات علائم و هشدار و پیش‌بینی حمله و جلوگیری از غافلگیری و با توجه به تغییرات تاکتیکی و فنی دشمن و کشور هدف امکان‌پذیر می‌سازد.

از سویی دیگر ارتقا سریع فناوری‌هایی مانند حساسه‌های دقیق؛ شبکه رزم متمرکز، توان پنهان کاری، پرنده‌های بدون سرنشین با توان زدن ضربه‌های دقیق احتمال غافلگیر شدن تاکتیکی و تکنیکی را افزایش داده و نیاز به کسب آگاهی مناسب از فضای پیرامونی کشور را به شدت در جهت جلوگیری از غافلگیری تقویت نموده است.

با توجه به وسعت کشور و تنوع تهدیدات، جمع‌آوری اطلاعات الکترونیکی هوا پایه با توجه به توان رصد اطلاعاتی در فضایی وسیع و با عمق مناسب می‌تواند در خصوص کشف توانمندی‌ها و تا حدودی نیز نیت و مقاصد دشمن ما را یاری و احتمال غافلگیری را کاهش دهد.

در شرایط کنونی کشور جمهوری اسلامی ایران در معرض تهدیدات مختلف نظامی به خصوص تهدیدات هوایی از سوی آمریکا و متحدین آن قرار دارد. در اغلب این کشورها به خصوص رژیم صهیونیستی، غافلگیری یکی از روش‌های متداول جنگ محسوب می‌شود و این مسئله در اکثر اقدامات تجاوزکارانه آنان مدنظر قرار دارد، لذا خطر غافلگیری نظامی جمهوری اسلامی ایران همچون گذشته و با احتمال بیشتری نسبت به قبل باقی است.

به علاوه با توجه به تهدیدات کنونی کشور که هم از لحاظ موقعیت و نوع و هم از نظر ماهیت و تنوع، تفاوت فاحشی نسبت به گذشته داشته و پیشرفت‌های شگرف فناورانه به خصوص در بخش هوایی، که سرعت انجام و اثر اقدامات نظامی و در نتیجه درصد موفقیت آنان را در اقدامات غافلگیرانه نظامی تا حد چشمگیری افزایش داده، نگرانی مسئولان ارشد کشور از غافلگیری در مقابل اقدامات نظامی دشمنان را شدت بخشیده است.

بدون تردید غافلگیری نظامی را می‌توان مرحله مطلوب در سرنوشت اولیه جنگ‌ها و منازعات بین کشورها دانست؛ زیرا مهاجم می‌تواند با تغییر توازن قوا و کسب ابتکار عمل به نفع خود، حتی به صورت موقت و در مراحل ابتدایی تهاجم، به نتایج مهمی دست یابد. از این رو، غافلگیری را به

عنوان اقدامی جهت چند برابر کردن توان نظامی به حساب می‌آورند و لذا جلوگیری از غافلگیری برای تأمین امنیت ملی کشورها بسیار حائز اهمیت بوده و از مسئولیت‌های مهم و وظائف اصلی سازمان‌های اطلاعاتی در نیروهای مسلح کشورها به‌شمار می‌آید.

از سویی دیگر مشخص است که هیچ کشوری نمی‌تواند احتمال غافلگیری را کاهش دهد؛ مگر آن‌که اشراف اطلاعاتی مناسبی بر دشمن داشته باشد و در جهت شناخت او و مرتفع نمودن خلأهای اطلاعاتی خود اقدامات لازم را به عمل آورد و بدین‌وسیله با پیش‌بینی اهداف، مقاصد و توانمندی‌های دشمن، آنان را از کسب موفقیت در اجرای اقدامات غافلگیرانه محروم سازد. نکته حائز اهمیت این است که اگر کشوری بتواند از الگوی مناسب و فنونی استفاده کند که موجب عدم غافلگیری خود شود، در واقع دشمن را در شرایطی غیرمنتظره و غافلگیرانه قرار داده است.

در شرایط کنونی منطقه‌ای و بین‌المللی، با توجه به سیاست‌های سلطه‌جویانه آمریکا و متحدین آن نسبت به جمهوری اسلامی ایران از یک‌سو و از طرفی فناوری‌های پیشرفته نظامی کنونی آنان به‌خصوص در بخش هوایی، احتمال انجام اقدامات غافلگیرانه نظامی علیه جمهوری اسلامی ایران هر روز بیشتر می‌شود. تأکیدات فراوان فرماندهی معظم کل قوا (مدظله‌العالی) بر ضرورت هوشیاری و کسب آمادگی در جهت جلوگیری از غافلگیری کشور، خود نشان از اهمیت و ضرورت این امر دارد.

معظم‌له در بخشی از فرمایشات خود در جمع مسئولان نظامی کشور در ابتدای سال (فروردین ۹۴) می‌فرمایند: خصوصیت دیگری که باید نیروهای مسلح ما به آن توجه داشته باشند، خوشبختانه توجه هم کرده‌اند و این کاملاً آشکار است، مسئله‌ی عمل به آیه‌ی شریفه‌ی (وَاعِدُوا لَهُمْ مَا اسْتَطَعْتُمْ مِنْ قُوَّةٍ وَ مِنْ رِبَاطِ الْخَيْلِ تُرْهِبُونَ بِهِ عَدُوَّ اللَّهِ وَ عَدُوَّكُمْ)^۱ است. معنای این آیه این است که غافلگیر نشوید؛ معنایش این است که اگر چنانچه دشمنی به شما حمله کرد، شما بر اثر کمبود امکانات، کمبود سلاح و مهمات، کمبود آمادگی، خسارت تحمل نکنید، که خسارت شما خسارت ملت است، خسارت شما خسارت اسلام است. (امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی)، ۱۳۹۴)^۲

۱- سوره انفال، آیه ۶۰

۲- بیانات معظم‌له در ملاقات فرماندهان و خانواده شهدای ارتش - ۱۳۹۴/۱/۲۹

- در مورد اهمیت تحقیق چنین به نظر می‌رسد که اجرای این پژوهش احتمالاً فواید پیش‌رو را برای مسئولین و راهبردی‌پردازان دفاعی جمهوری اسلامی ایران داشته باشد:
- ۱- با بررسی همه‌جانبه و علمی توانمندی‌ها و نقاط ضعف اطلاعات الکترونیکی هوایپه، که در موضوع غافلگیری نظامی جمهوری اسلامی ایران در مقابل تهدید ناهمپراز مؤثر می‌باشد، جایگاه این گونه اطلاعات را در حفظ هشیاری و آمادگی نیروهای مسلح مشخص می‌نماید.
 - ۲- با شناسایی زمینه‌ها و شرایط غافلگیری نظامی در بعد اطلاعاتی که ممکن است مورد استفاده دشمنان منطقه‌ای و فرامنطقه‌ای کشور قرار گیرد، میزان احتمال غافلگیری توسط دشمن به‌خصوص در حوزه ادراکی و شناختی مسئولان نظامی و غیر نظامی را کاهش می‌دهد.
 - ۳- وجود الگوی مناسب در اطلاعات الکترونیکی هوایپه می‌تواند در تعیین جهت‌گیری‌های کلی اطلاعات الکترونیکی مسئولان را یاری نماید.
 - ۴- تدوین الگوی مناسب می‌تواند برای مسئولان طرح و برنامه نیروهای مسلح، مبنایی برای سیاست‌گذاری‌های منطقی‌تر اطلاعاتی مؤثر در حوزه اطلاعات الکترونیکی هوایپه باشد.
 - ۵- در جهت توسعه اطلاعات الکترونیکی هوایپه الگوی تدوین‌شده می‌تواند در جهت هدایت برنامه‌های کوتاه مدت و میان مدت اطلاعاتی بخصوص در بخش پرنده‌های مورد نیاز این بخش مورد استفاده قرار گیرد.
 - ۶- این پژوهش می‌تواند، موضوع غافلگیری و ابعاد مختلف آن را در نیروهای مسلح مورد هدف قرار داده تا به عنوان یک مسئله مهم و ضروری در مجموعه‌های اطلاعاتی نظامی مورد توجه قرار گیرد.

در خصوص ضرورت این تحقیق موارد زیر قابل برشماری است:

- ۱- شناخت اندک از توانمندی‌ها و نقاط ضعف اطلاعات الکترونیکی هوایپه کسب شده در تولید اطلاعات علائم و هشدار، می‌تواند احتمال غافلگیری ج.ا.ا.ایران را در مقابل تهدیدات ناهمپراز افزایش دهد.
- ۲- ضعف شناخت بسترها و زمینه‌های غافلگیری نظامی ج.ا.ا.ایران، ممکن است به غافلگیر شدن کشور در مقابل تهاجمات نظامی دشمنان ناهمپراز منجر گردد.

۳- افزایش امکان بروز انفعال جمهوری اسلامی ایران در مقابل تهدیدات غافلگیرکننده نظامی قدرت‌های منطقه‌ای و فرامنطقه‌ای به ویژه در شرایط کنونی منطقه‌ایی که ممکن است نیروهای مسلح را در شرایطی غیر منتظره قرار دهد.

۴- استفاده اندک از ظرفیت‌های اطلاعات الکترونیکی هوایپایه موجود کشور که در جهت جلوگیری از غافلگیری نظامی جمهوری اسلامی ایران در مقابل تهدید ناهمپراز مؤثر بوده و موجبات توجه نامناسب به این بخش از توان جمع‌آوری اطلاعات نیروهای مسلح ج.ا.ایران گردد.

۵- ضعف در بروز رسانی فنی تجهیزات جمع‌آوری اطلاعات الکترونیکی هوایپایه موجود کشور در جهت کشف علائم ناشناخته ممکن است موجب غافلگیری فناورانه نظامی جمهوری اسلامی ایران در مقابل تهدید ناهمپراز گردد.

هدف اصلی این تحقیق ارائه الگوی مناسب برای بهره‌برداری حداکثری از اطلاعات الکترونیکی هوایپایه در جهت جلوگیری از غافلگیری جمهوری اسلامی ایران در برابر تهدیدات ناهمپراز بوده و دارای اهداف فرعی به شرح ذیل است:

۱- شناخت مهم‌ترین کارکردهای اطلاعات الکترونیکی هوایپایه و تبیین میزان نقش آن‌ها، در جهت جلوگیری از غافلگیری نظامی جمهوری اسلامی ایران در برابر تهدیدات ناهمپراز؛

۲- شناخت مهم‌ترین نتایج اطلاعات الکترونیکی هوایپایه مؤثر در بحث جلوگیری از غافلگیری نظامی جمهوری اسلامی ایران در برابر تهدیدات ناهمپراز؛

۳- تبیین ابعاد، مؤلفه‌ها و شاخص‌های اطلاعات الکترونیکی هوایپایه که در موضوع جلوگیری از غافلگیری نظامی جمهوری اسلامی ایران در برابر تهدیدات ناهمپراز مؤثر می‌باشند.

هدف این پژوهش «تبیین نقش اطلاعات الکترونیکی هوایپایه در جلوگیری از غافلگیری جمهوری اسلامی ایران در برابر تهدیدات ناهم‌تراز و ارائه الگوی مناسب» می‌باشد. مقاله‌ی پیش‌رو تلاش دارد با بررسی موضوع غافلگیری و موارد استفاده از آن در جنگ‌های اخیر و جنبه‌های متفاوت آن، به مطالعه‌ی موردی کارکرد اطلاعات الکترونیکی هوایپایه و نقش آن در جلوگیری از غافلگیری در برابر تهدیدات ناهمپراز پرداخته و در نهایت به این سؤال پاسخ دهد که «نقش

اطلاعات الکترونیکی هوایپه در جهت جلوگیری از غافلگیری در برابر تهدید ناهمطراز چه می‌باشد؟»

مبانی نظری

مفاهیم و اصطلاحات

- **غافلگیری:** یعنی حمله و ضربه به دشمن در زمان و مکانی و به نحوی که او آمادگی دفاع را ندارد. غافلگیری به مهاجم کمک می‌کند تا توازن قوا رزمی دشمن را به نحوی نامتناسب با فعالیت‌های انجام شده خود تغییر داده و به موقعیت برتری دست یابد که از عوامل کمک‌کننده در این امر می‌توان به سرعت تصمیم‌گیری، تبادل سریع اطلاعات، تحرک جابه‌جایی سریع نیرو، اطلاعات پنهان، فریب، به‌کارگیری قدرت رزمی دوراز انتظار، امنیت عملیات و تغییر در تاکتیک‌ها و روش عملیاتی مهاجم اشاره کرد (صادقی، ۱۳۸۵: ۲۱۰).

- **اطلاعات علائم و هشدار:** هر کشوری برای تهاجم دارای رفتار خاصی است که با تهیه فهرستی از این رفتارها و نشان‌دهنده‌ها به‌عنوان اطلاعات علائم و هشدار می‌توان تا حدی در بحث جلوگیری غافلگیری موفق بود. (Heuer, 2008: 34)

- **شکست اطلاعاتی:** هرگونه فهم نامناسب شرایط و موقعیت که موجب می‌شود یک دولت یا یک نیروی نظامی از اجرای اقدامات مناسب بازمانده و یا اقداماتی را انجام دهد که تأثیر منفی در راستای اهداف او داشته باشد (sholsky, 2008: 33).

- **اطلاعات الکترونیکی هوایپه^۱:** اطلاعات الکترونیکی هوایپه اطلاعاتی است که از طریق ره‌گیری، پردازش، تجزیه و تحلیل سیگنال‌های الکترونیکی غیرارتباطی سکوها (شامل هوایپماها، خودروها، سایت‌های راداری و موشکی، شناورها و ..) و عملیات اختلال الکترونیکی و از طریق سکوها پرنده به‌دست می‌آید. (betts, 2012: 55).

پیشینه تحقیق

بر اساس جستجوی به‌عمل آمده در «پایگاه اطلاعاتی پایان‌نامه‌های پژوهشگاه اطلاعات و مدارک علمی ایران» وابسته به وزارت علوم، تحقیقات و فناوری مشخص گردید که تاکنون در کشور،

۱- برگرفته از اسناد و مدارک موجود در آرشیوهای اطلاعاتی «فرماندهی اطلاعات و شناسایی الکترونیکی»

رساله دکتری و پژوهش علمی با عنوان نقش اطلاعات الکترونیکی هواییه در جلوگیری از غافلگیری نظامی جمهوری اسلامی ایران در برابر تهدیدات ناهم تراز به عمل نیامده و ثبت نگردیده است. در جستجوی به عمل آمده از منابع خارجی همچون؛ کتاب‌ها، مجلات و همچنین منابع معتبر اینترنتی، برخی از پیشینه‌های تحقیق به شرح پیش رو شناسایی و مورد استفاده قرار گرفت:

- ۱- تفکر مجدد بر غافلگیری راهبردی (پروژه طراحی دفاعی کانادا در شرایط عدم اطمینان)، مرکز تحقیق و توسعه دفاعی کانادا، برایان گرین، ۲۰۱۰ میلادی.^۱
- ۲- جلوگیری از غافلگیری اطلاعاتی به وسیله دروس برگرفته از گذشته. پروژه تیم مدیریت و توانمندی‌های دفاعی وزارت دفاع آمریکا دکتر اشتاین مرین ۲۰۰۷ م^۲
- ۳- درک درست و نادرست از اطلاعات و غافلگیری، بن زوی، مرکز مطالعات راهبردی جافی (رژیم صهیونیستی).^۳
- ۴- جنگ پنهان، آبراهام شولسکی (نتیجه بررسی علمی عوامل اصلی غافلگیری نظامی کشورها) انتشارات براسی ۱۹۹۳^۴
- ۵- تحقیق در مورد ارتباط اطلاعات و مشکل غافلگیری راهبردی، دکتر هندل. ۱۹۸۶^۵
- ۶- دنیای رازها (طرح بررسی محدودیت‌ها و کاربردها اطلاعات)، لاکویر ۲۰۰۶ م^۶
- ۷- راهبرد تکنولوژی (پروژه بررسی تأثیر تکنولوژی بر غافلگیری نظامی)، استفان پسونی ۱۹۹۷ م^۷
- ۸- حمله غافلگیرانه، درس‌هایی برای طراحان دفاعی، پروژه ریچارد بتریا، مؤسسه مطالعاتی بروکینز، ۱۹۸۲ م^۸
- ۹- حمله غافلگیرانه، افرایم کام، دانشگاه هاروارد کمبریج، ۱۹۸۸ م^۹

-
- 1- Brian W. Greene: Rethinking Strategic Surprise Centre for Operational Research & Analysis Canada August 2010
 - 2- Stephen Marin: Prevent intelligence failures by learning from the past. International journal of intelligence 2007 vol 17 number 4
 - 3- Abraham ben-zvi: Perception, misperception and surprise, 1998 juffi center for strategic surprise
 - 4- Shulsky, Abram N, Silent Warfare: Understanding the World of Intelligence, 2nd Ed.,(New York, Brassy2003)
 - 5- Handel, Michael: "Intelligence and the problem of strategic surprise", Strategic Studies. (1996)
 - 6- Stephan pesoony: technology strategy. 1997
 - 7- Rechard Betria Surprise Attack: Lessons for Defense Planning. Washington: Brookings Institution Press, 1982.
 - 8 -Ephraim kaam: Strategic surprise. Cambridge & Harvard University 1998

تحقیقات صورت گرفته نشان می‌دهد که، به‌خصوص در مورد کشورهایی که مورد حمله غافلگیرانه دشمنان خود قرار گرفته‌اند یا در خطر حمله غافلگیرانه قرار داشته‌اند، در سه حوزه اطلاعات (شناختی، فیزیکی، اطلاعاتی) این موضوع را مورد بررسی دقیق قرار داده‌اند. تعدادی از این پروژه‌ها، کتب و پژوهش‌ها در دانش‌افزایی موضوع بسیار مؤثر بوده و موجب مشخص شدن ابعاد دیگری در بحث غافلگیری و مؤلفه‌های آن و ملزومات مربوط شده است و در بعضی از موارد مورد مطالعه، تغییرات در الگوهای کاربرد اطلاعات الکترونیک نیز در دانش‌افزایی در زمینه روش‌ها و ابزار موضوع مؤثر بوده است که می‌تواند جزو مطالبات این تحقیق به حساب آید. روش‌های جمع‌آوری و پردازش اطلاعات در اینگونه پژوهش‌ها، عمدتاً متمرکز بر دو روش کتابخانه‌ای و میدانی بوده است. تحلیل اطلاعات غالباً در چارچوب تحلیل محتوایی و کیفی انجام پذیرفته است. به‌نظر می‌رسد عدم استفاده کامل از دانش خبرگان فن در امور غافلگیری که وابسته به سیاست‌های دولت‌های غربی نبوده باشند، مهم‌ترین نقطه ضعف مشاهده شده در روش‌های جمع‌آوری و تحلیل اطلاعات پیشینه‌های تحقیق است.

مروری بر مفهوم غافلگیری

فرآیند تحول مفهوم

ایده غافلگیری به اندازه خود جنگ قدمت دارد، لیکن اصل غافلگیری مانند سایر اصول پذیرفته شده جنگ، ریشه‌ای کهن در تاریخ جنگ‌های دنیا داشته به‌طوری که «سون تزو» طراح شیوه‌های ماندنی نبرد در چین باستان، استفاده از اصل غافلگیری را به‌عنوان اساسی‌ترین شیوه‌های یک حمله پیروزی آفرین توصیه و می‌گوید: با حمله‌های ناگهانی، دشمن را در موقعیت‌هایی که آماده نیست، غافلگیر و با گروه‌های ضربت به وی هجوم برید... سرعت و چالاکی جوهره جنگ است. از نبود آمادگی دشمن استفاده کنید و مسیرهای پیش‌بینی نشده را برگزینید و در جایی که برای خود مصونیت ایجاد نکرده است او را بکوبید.

اعتقاد ایرانیان باستان به اصل غافلگیری را می‌توان در بخش‌هایی از کتاب مفقود شده «آیین نامه» که در «عیون الاخبار» دینوری آمده مشاهده کرد: و هنگامی که دشمن در فکر دفاع از خود نیست و جاسوسانی نمی‌فرستد و وقتی در قسمت‌های مقدم دشمن بی‌مبالاتی و غفلت مشاهده می‌شود و دشمنان، چارپایان خود را به چراگاه‌ها رها کرده‌اند، باید از کمین‌گاه بیرون آمده و به چند دسته تقسیم شد و در زمستان در سردترین و در تابستان در گرمترین موقع (بیرون آمد) ... و

برای حمله به دشمن شتافت. (ابن قطیبه، ۱۴۱) جنگ‌های پیامبر صلی‌الله‌علیه و آله‌وسلم نیز تابلوهای روشنی از به‌کارگیری این اصل در معرض دید پژوهشگران نظامی قرار داده، همچنان که جنگ‌های جهانی اول و دوم و دفاع مقدس ملت مسلمانان ایران، سرشار از جلوه‌هایی از این اصل در میدان نبرد است.

اگر چه غافلگیری تنها یکی از شیوه‌های اجرای تاکتیک‌های نظامی است، اما اهمیتش آن را تا سطح اصلی از اصول جنگ ارتقا داده است. غافلگیری را «راه میان بر» پیروزی نامیده‌اند، زیرا نقش مستقیم و بسیار اثرگذاری در موفقیت هر یگانی دارد. جان ام کالینز در اهمیت این اصل می‌گوید: غافلگیری چنانچه با ترکیب‌های مختلفی از پنهان‌کاری، سرعت، فریب، منحصر به فرد بودن و جسارت تقویت گردد، می‌تواند تعادل قدرت را قاطعانه جابه‌جا کند و راه دستیابی به پیروزی را با تلاشی بسیار کمتر از حد تصور هموار نماید. این اصل در برخی موارد شیوه‌ای برای تحقق اصول دیگر مانند اصل صرفه جویی در قواست و ملازم و توأم با اصل تهاجم بوده و لازمه اجرای عملیات غافلگیرانه اجرای اصل تأمین است.

اهداف غافلگیری را می‌توان به ترتیب اولویت به شرح زیر بیان نمود:

- ۱- برهم زدن تعادل روحی دشمن: غافلگیری ضربه‌ای سخت به قوای روحی - روانی وارد کرده یا دست کم، زمینه اختلال روحی را به طور موقت فراهم می‌سازد
- ۲- ایجاد ناهماهنگی و آشفتگی سازمانی: عدم تعادل روحی، خود نابسامانی و ناهماهنگی تشکیلاتی را به دنبال خواهد داشت، زیرا افراد یا واحدهای غافلگیر شده چنین مجموعه‌ای برآند خود به صورت انفرادی و بدون هماهنگی با سایر واحدها و افراد تصمیمی اتخاذ کرده، شیوه‌ای در پیش گیرند تا خود را از این وضعیت نجات دهند .
- ۳- بازداشتن دشمن از انجام واکنش مناسب: یگان غافلگیرشده در صحنه نبرد، به دلیل قرار گرفتن در وضعیت بحرانی ناگهانی، منفعل شده یا اصلاً فرصت ابراز واکنش جهت مقابله با این وضعیت را پیدا نمی‌کند و یا اگر فرصت این کار را به دست آورد، قادر به انجام واکنش و دادن پاسخی به موقع و مناسب و درخور عملیات غافلگیرانه نیست.
- ۴- جبران کمبود نیرو و امکانات: استفاده از اصل غافلگیری به‌ویژه زمانی که از لحاظ نیرو و امکانات دچار ضعف یا محدودیت هستیم، عامل مثبت و راهگشاست و می‌توان با این کار تعادل قدرت را به نفع خود برهم زد.

۵- دست گرفتن ابتکار عمل: اهداف چهارگانه فوق زمینه تحقق هدف دیگری را فراهم می‌سازند و آن در دست گرفتن ابتکار عمل در صحنه نبرد است. با تحقق این هدف قادریم تا اراده خود را بر دشمن تحمیل نماییم و از دشمن جز حرکات انفعالی بی‌فایده کاری ساخته نیست.

(Keny, 2009:9)

انواع مهم غافلگیری

غافلگیری در زمان

غافلگیری در زمان به این معناست که دشمن را در زمانی مورد تهاجم قرار دهیم که احتمال آن را نمی‌دهد یا دست کم چنین تهاجمی را در این زمان ضعیف می‌پندارد یا اساساً غیرممکن می‌داند. در حقیقت در این نوع از غافلگیری عامل اساسی غافلگیری است. جنگ بنی قریظه نمونه‌ای از غافلگیری در زمان است، زیرا یهودیان بنی قریظه هرگز احتمال نمی‌دادند که نیروهای اسلام، به دلیل خستگی زیاد و شرایط جوی نامناسب و سردی هوا بلافاصله پس از پایان جنگ احزاب، آن‌ها را مورد تهاجم قرار دهند و از لحاظ زمان غافلگیر کنند. در جنگ تحمیلی فاصله ۴۰ روزه بین عملیات فتح المبین تا بیت المقدس که نسبت به عملیات قبل (طریق القدس تا فتح المبین) تقریباً به ثلث کاهش یافته بود، از نمونه‌های غافلگیری در زمان است. عملیات کربلای پنج نیز که ۱۵ روز پس از عملیات کربلای چهار آغاز شد، نمونه‌ای دیگر از اجرای غافلگیری در زمان است چرا که دشمن پس از عملیات کربلای چهار احتمال آغاز عملیات گسترده دیگری را نمی‌داد تا جایی که نیروهایش را برای باز پس‌گیری فاو از منطقه عملیاتی کربلای چهار خارج کرده بود.

غافلگیری در مکان

غافلگیری در مکان بر اثر تهاجم به نقطه‌ای از مواضع دشمن به وجود می‌آید که احتمال یا امکان وقوع آن را نمی‌دهد. معمولاً این نقاط برای دشمن جنبه حیاتی دارد اما به دلیل غفلت یا سوء تدبیر خود دشمن یا فریب و تظاهر به عملیات در مکانی دیگر توسط نیروهای خودی و یا دلایل دیگر، برای او کم اهمیت یا بی‌اهمیت جلوه می‌کند. در پیکار خیبر، پیامبر اکرم صله‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم برای آن که احتمال حمله به منطقه خیبر را از ذهن یهودیان بیرون سازد، ابتدا به سوی منطقه رجیع حرکت نمود و در فرصتی مناسب، عمده قوای خویش را به سرعت به سوی خیبر حرکت داد و شبانه قلعه‌های آن‌ها را محاصره کرد تا جایی که صبح روز بعد، یهودیانی که از قلعه خارج شدند با دیدن مسلمانان بسیار تعجب کردند.

در جریان دفاع مقدس ایران نیز پس از انجام عملیات‌های خیبر و بدر در منطقه هور و شرق بصره، توجه دشمن به دلیل حساس و حیاتی بودن آن، به این منطقه جلب شد که نبرد بعدی رزمندگان اسلام در این منطقه خواهد بود، تا جایی که بخشی از توپخانه خود را از منطقه فاو به هور منتقل کرد. اما انجام عملیات والفجر هشت در منطقه فاو دشمن را از لحاظ منطقه نبرد کاملاً غافلگیر نمود.

غافلگیری در طرح‌ریزی و تاکتیک

اگر طرح‌ریزی و شیوه‌های اجرای یک عملیات برای دشمن غیر منتظره باشد، به این معنا که با وجود اطلاعات و اندوخته‌های نظامی‌اش و مقدرات و امکانات و سطح دانش نظامی نیروهای خودی احتمال آن را نداده یا غیرعملی بیندارد، به این نوع از غافلگیری دست یافته‌ایم. ابتکار حفر خندق در نبرد احزاب به پیشنهاد جناب سلمان و اجرای موفقیت‌آمیز آن به دلیل بی‌سابقه بودن اتخاذ این روش در جزیره العرب از نمونه‌های بارز این نوع غافلگیری است.

عبور از منطقه رملی در محور شمالی عملیات طریق القدس عبور از رودخانه کارون در عملیات بیت المقدس و تهاجم از شرق به غرب در جناح دشمن برخلاف تصور طراحان جنگی عراق، طرح و اجرای عبور از رودخانه خروشان اروند در فتح فاو، نمونه‌هایی از غافلگیری در طرح‌ریزی و تاکتیک جنگ‌های معاصر است.

غافلگیری در فناوری

گاهی پیشرفت فناوری و ساخت و به‌کارگیری ابزار و سلاح‌های ابتکاری که دشمن چگونگی استفاده و مقابله با آن را نمی‌داند، او را غافلگیر می‌سازد. استفاده پیامبر اکرم صلی‌الله‌علیه‌وآله از منجنیق در جنگ طائف را می‌توان از نمونه‌های غافلگیری فناوری در جنگ‌های آن حضرت برشمرد، زیرا تا آن زمان، سلاح منجنیق برای اعراب ناشناخته بود. اختراع و به‌کارگیری سلاح ضد بشری هسته‌ای در جنگ جهانی دوم، شدیدترین حالت غافلگیری را ایجاد کرد. چرا که این سلاح از لحاظ قدرت تخریبی و کشتار جمعی برای تمامی طرف‌های درگیر کاملاً ناشناخته بود و راهی جهت مقابله با آن وجود نداشت. (صادقی: ۱۳۸۵، ۴۵)

بررسی غافلگیری نظامی صورت گرفته در سال‌های اخیر نشان از اشتراک مشکلات خاص در اکثر این موارد دارد: (Grabo, 2003:5)

- ۱- مشکلات سیاست‌مداران
 ۲- مشکلات تجزیه و تحلیل و شکست اطلاعات
 ۳- طبقه‌بندی و عدم دسترسی اطلاعات
 ۴- عملیات فریب مهاجم و غفلت از مهاجم

تبیین مفهوم

در ادبیات نظامی، غافلگیری اغلب به منزله ضریب فزاینده نیرو تعریف می‌شود؛ چیزی که اثربخشی نیروهای یک طرف را در مبارزه و جنگ افزایش می‌دهد. (ویکی پدیا، ۲۰۰۹) غافلگیری در ادبیات اطلاعات نظامی و امنیتی مترادف با شکست اطلاعاتی محسوب می‌شود که نشان از ارتباط شدید اطلاعات با اصل غافلگیری دارد و استفاده ی مهاجم از خلأهای اطلاعاتی کشور مدافع را آشکار می‌نماید (Wohlstetter, 2004: 90). غافلگیری یعنی حمله و ضربه به دشمن در زمان و مکانی و به نحوی که او آمادگی دفاع را ندارد.

مفهوم دیگر اطلاعات الکترونیکی است که به اطلاعاتی فنی گفته می‌شود؛ که از رهگیری، جمع‌آوری و تجزیه و تحلیل تشعشعات الکترومغناطیسی غیر ارتباطی خارجی، به غیر از انفجارات اتمی یا رادیواکتیو به دست می‌آید. به عبارتی دیگر اطلاعات حاصل از شنود راداری است که از رهگیری و تجزیه و تحلیل علائم و نشانک‌های راداری دشمن به دست می‌آید. (قنبری: ۱۳۹۱، ۳۴۱) که در پژوهش حاضر نظر محقق، این معنی نسبت به اطلاعات الکترونیک می‌باشد.

پویاشناسی غافلگیری

یعنی حمله و ضربه به دشمن در زمان و مکانی و به نحوی که او آمادگی دفاع را ندارد. غافلگیری به مهاجم کمک می‌کند تا توازن قوا رزمی دشمن را به نحوی نامتناسب با فعالیت‌های انجام شده خود تغییر داده و به موقعیت برتری دست یابد که از عوامل کمک‌کننده در این امر می‌توان به سرعت تصمیم‌گیری، تبادل سریع اطلاعات، تحرک جابه‌جایی سریع نیرو، اطلاعات پنهان، فریب، به‌کارگیری قدرت رزمی دوزخ انتظار، امنیت عملیات و تغییر در تاکتیکها و روش عملیاتی مهاجم اشاره کرد (والی، ۱۳۸۹: ۲۱۰).

غافلگیری را در واقع بازی بین جلوگیری و انجام غافلگیری می‌توان دانست که یکی از عناصر حیاتی در جنگ‌های مدرن امروزی است. به نظر می‌رسد امکان اجرای عملیات سریع به مهاجم فرصت خوب و امکان بهتری جهت غافلگیری داده که مدافع این فرصت را ندارد (امکان غافلگیری

را تقویت می‌کند). کلید اصلی غافلگیر شدن و یا غافلگیر کردن ابتکار است که اساس آن طراحی (سناریو نویسی) است پیشرفت‌های تکنیکی به‌طور عموم و غافلگیری تکنیکی به‌طور خاص جزو عوامل حیاتی غافلگیری است. فناوری امکان غافلگیری تاکتیکی و راهبردی و زمانی را امکان پذیرتر می‌کند و از سوی دیگر شرایط جلوگیری از غافلگیری را برای مدافع فراهم می‌آورد و می‌توان گفت سرعت و فریب دو عامل اساسی افزایش دهنده تأثیر غافلگیری هستند. غافلگیری در طول تاریخ به عنوان یک چندبرابرنکننده قوی قدرت به حساب آمده است که این افزایش نیرو یک برتری قابل توجه و حساب شده ای را برای مهاجم فراهم می‌نماید اما اثر این اقدام یعنی همان شوک حاصله مقطعی است و موجب می‌شود که مهاجم کار برجسته نظامی را انجام دهد که در غیر این حالت امکان و توانایی آن را نداشته از این رو غافلگیری را به عنوان یک سلاح ضروری در جنگ‌های امروزی به حساب می‌آورند.

غافلگیری می‌تواند ساز و کارها و طبیعت منطقی جنگ را تغییر و در بهترین شرایط مدافع را از میدان به در برد (شکست دهد) و اجازه دهد که مهاجم وضعیت‌های کلیدی درگیری را با توانمند نمودن او در جهت دیکته کردن و تحمیل مکان، زمان و چگونگی درگیری کنترل کند (ابتکار عمل) و مهاجم می‌تواند نتیجه اولیه جنگ را تعیین کند. از این رو می‌توان گفت که غافلگیری جنگ را از حالت تعادل راهبردی به یک امر قابل محاسبه و استدلالی تبدیل می‌نماید.

یکی از اثرات مهم غافلگیری شوک ایجاد شده است (شوک روانی) که به عنوان وسیله‌ای برای تغییر استفاده می‌شود. تغییری که با روش‌های متداول رزمی امکان‌پذیر نیست (Ben-Zvi, 2000: 15).

کشورهایی که در معرض حملات غافلگیرانه قرار گرفته‌اند معمولاً قبل از حمله توان اصلاح دیدگاه خود در خصوص قابلیت دشمن را نداشته و اغلب تصور برتری داشته و دشمن را حقیر می‌شمردند (فرشچی: ۴۰۲، ۱۳۷۶).

غافلگیری را می‌توان تأثیر جنبه روانی زمان‌سنجی غیرمنتظره مهاجم در حمله به طرف مدافع دانست که اصل زمان‌سنجی در واقع یافتن فرصت مناسب و انتخاب به موقع لحظه‌ای مشخص برای انجام عملیات است و براساس این اصل در زمانی یا مکانی یا با شیوه‌ای به دشمن ضربه بزند که او آمادگی آنرا نداشته باشد (Ben-Zvi, 2000: 17).

دیدگاه‌ها و نظریه‌های غافلگیری

۱- نظریه دکتر کنی

سرعت و پنهان‌کاری دو عنصر اصلی غافلگیری هستند. برای غافلگیری نمودن مدافع طرف مهاجم باید طرح و نقشه خود را مخفی و در تفکر و اجرا سریع‌تر از مدافع باشد و سریع‌تر از او نیروهای خود را جابجا و منتقل نماید. از سوی دیگر او غافلگیری را استفاده مهاجم از خلأهای اطلاعاتی مدافع میدانند و برای ایجاد شرایط مناسب جهت غافلگیری مهاجم تلاش می‌کند برتری اطلاعاتی مدافع را با ایجاد خلأ اطلاعاتی کم کند و برای این منظور کمبودهای اطلاعاتی مدافع را افزایش داده و برای این منظور عملیات اطلاعاتی خود را بر روی توانمندی‌های اطلاعاتی مدافع متمرکز می‌کند. نیروی مهاجم سعی می‌کند اهداف خود جهت هدفگیری برای عملیات اطلاعاتی را پیدا نموده یعنی فعالیت‌های جاسوسی و فریب خود را بر روی سیستم‌های اطلاعاتی و تصمیم‌گیری مدافع متمرکز کند (keny,2003:2).

۲- نظریه کلاوزویتس

اصول غافلگیری از دید کلاوزویتس:

- ۱- هر چه تماس دو نیرو بیشتر باشد غافلگیری مشکل‌تر است.
- ۲- هرچه زمان در دسترس بیشتر باشد غافلگیری مشکل‌تر است.
- ۳- هرچه کسب غافلگیری راحت‌تر باشد اثر آن کمتر است.
- ۴- کسب غافلگیری در سطح تاکتیکی جنگ بسیار آسان‌تر است.
- ۵- هر چه شما بتوانید خواسته خود را کمتر تحمیل کنید کسب غافلگیری با احتمال کمتری صورت می‌گیرد.

۶- هر چه عملیات شما آندی‌تر باشد کسب غافلگیری راحت‌تر است (keny,2003:8).

۳- نظریه لئونارد

اگر مدافع صد درصد برای جنگ آماده باشد مهاجم نمی‌تواند او را غافلگیر نماید البته یک واحد نظامی نمی‌تواند صد درصد آماده رزم باشد. غافلگیری وضعیتی است که نیروی نظامی در حالت آمادگی با دشمن روبرو نمی‌شود. او عناصر غافلگیری را آشکار شدن و تماس در نظر می‌گیرد و معتقد است اگر نیروی مهاجم با سرعتی بیش از زمانی که مدافع نیاز به هشیار شدن و کسب آمادگی دارد با او برخورد کند نیروی مدافع غافلگیر می‌شود. پس شرایط مطلوب ایجاد تأخیر بین

آشکار شدن و تماس است و هرچه مهاجم بتواند زمان بین آشکار شدن و تماس را کم کند می تواند به غافلگیری نزدیک شود (keny,2003:8). او علت اصلی غافلگیری مدافع را اشتباه و خطای او در تخمین زمان و فاصله می داند. لئونارد تماس و شناسایی را دو مؤلفه مهم غافلگیری شناخته یعنی مهاجم سعی می نماید در آشکار شدن توسط مدافع تأخیر انداخته و هم زمان سرعت در تماس جهت غافلگیری را افزایش دهد (Johnson,1986:49).

۴- نظریه هیونر

چهار عامل اساسی موجب غافلگیری نظامی می شود: ۱- کمبود و نقص های اطلاعاتی ۲- ضعف و مشکل تصمیم گیرندگان ۳- ضعف سازمانی ۴- ضعف شناختی (Heuer,2008:34)

۵- نظریه دوم کنی

غافلگیری اثر یک اقدام نظامی غیر منتظره می باشد که به فرضیات و تصورات قربانی یورش نموده و اثری است بر مبنای غیرمنتظره بودن آن برای مدافع، او برای غافلگیری فرمول زیر را مطرح می نماید:

غافلگیری = خلأهای اطلاعاتی مدافع (ضعف مدیریت اطلاعات مدافع + ضعف و کمبود اطلاعات مدافع) + بهره برداری مهاجم

او بر این اساس غافلگیری را اثر استفاده مهاجم از خلأهای اطلاعاتی مدافع بیان می کند (keny,2003:13)

۶- نظریه سیمیکین

در غافلگیری هر دو طرف یعنی مهاجم و مدافع جهت اجرای عملیات چهار مرحله را طی می نمایند:

۱- قبل از اجرا (مرحله طراحی)

۲- قبل از شروع عملیات (حرکت و مرحله آمادگی)

۳- حرکت (مرحله گسترش)

۴- اقدام (به کارگیری)

طبق این نظریه مهاجم می تواند از اثر غافلگیری در مراحل اول و دوم حتی سوم استفاده نماید ولی زمانی که وارد خاک و حوزه مدافع می شود دیگر غافلگیری راهبردی را و زمانی که مدافع اهداف و نیت مهاجم را متوجه می شود غافلگیری تاکتیکی را از دست می دهد. از نظر سیمیکین آهنگ عملیات یک عامل کلیدی در اجرای عملیات غافلگیرانه است (همان، ۳۲). طبق این نظریه مدت زمان مورد نیاز جهت مقابله با عملیات غافلگیرانه مهاجم برابر است با مدت در دسترس

مهاجم جهت استفاده از غافلگیری و این زمان که در واقع مدت زمان واکنش مدافع نیز است، واحدی جهت اندازه گیری کارایی سیستم دفاعی مدافع است. این زمان از لحظه‌ای که مهاجم دستور حمله را می‌دهد شروع و تا زمانی که مدافع به‌طور مؤثر اقدام به حمله متقابل می‌نماید ادامه مییابد و اگر مدافع اقدام مقابله مناسبی انجام ندهد او در شرایط غافلگیری باقی خواهد ماند و در واقع می‌توان این مدت زمان را واحدی جهت اندازه گیری اثر غافلگیری در نظر گرفت.

شرایط بنیادین در غافلگیری

دو عامل اساسی موجب غافلگیری می‌شود: ۱- ضعف فناوری؛ ۲- ضعف در سیستم تصمیم‌گیری. یکی از عناصر حیاتی در جنگ‌های مدرن بازی بین مدافع و مهاجم در جهت جلوگیری و انجام غافلگیری است و به نظر می‌رسد عامل سرعت به مهاجم فرصت خوب و امکان بهتری جهت غافلگیری می‌دهد (امکان غافلگیری را تقویت می‌کند) به‌خصوص زمانی که مدافع این فرصت را ندارد.

- کلید اصلی غافلگیر شدن و یا غافلگیر نمودن ابتکار است که اساس آن طراحی است (سناریونویسی).

- پیشرفت‌های فناورانه به‌طور عموم و غافلگیری فناورانه به‌طور خاص جزو عوامل حیاتی غافلگیری است. فناوری برتر امکان غافلگیری تاکتیکی و راهبردی و زمانی را امکان پذیرتر می‌سازد و از سوی دیگر شرایط جلوگیری از غافلگیری را برای مدافع فراهم می‌کند.

غافلگیری می‌تواند اثری خارج از میزان تلاش انجام شده توسط مهاجم ایجاد کند و طرفی که غافلگیر می‌شود آمادگی لازم را نداشته و نمی‌تواند به‌طور مؤثری پاسخگویی و مقاومت نماید. با توجه به سرعت و برد هواپیما به همراه قابلیت انعطاف آن این اجازه را می‌دهد که هواپیما در هر زمان یا مکان و یا به یک روش خاص که طرف مقابل برای آن آمادگی ندارد اقدام و مدافعان را غافلگیر نماید. (psony,2005:43)

غافلگیری را به‌صورت‌های ۱-فناورانه؛ ۲-استفاده از تاکتیک‌های جدید و یا استفاده از تجهیزات پیشرفته و کارکنان آموزش دیده امکان‌پذیر می‌گردد. ولی غافلگیری تاکتیکی هیچگاه به‌صورت صد درصد میسر نیست. از سویی چون زمان لازم برای به‌دست آوردن یک فناوری جدید طولانی است طرف مقابل می‌تواند با توجه به زمان هوشیاری که به او داده شده دست به اقدامات مناسب بزند.

غافلگیری راهبردی با غافلگیری عملیاتی امکان پذیر بوده و مثال ملموس آن انجام عملیات به روشی است که برای مدافع غیرمنتظره باشد و مدافع زمان لازم برای طراحی اقدامات مقابله را نداشته باشد یعنی مدافع در محلی و در زمانی مورد حمله قرار گیرد که انتظار ندارد و در مقابل نیز مدافع می تواند با به کارگیری سلاح های خود در زمان و مکان و به روشی دست به مقابله بزند که مهاجم انتظار آنرا ندارد پس غافلگیری دو طرفه بوده و مانند شمشیر دو لبه است.

در بسیاری از موارد تاریخی غافلگیری نظامی طرف مهاجم از حمله غافلگیرانه به طور موقت و کوتاه مدت سود جسته ولی در درازمدت خسارات جبران ناپذیری را متحمل شده است. مانند حمله آلمان به شوروی و یا حمله ژاپن به آمریکا در جنگ دوم جهانی و یا حمله کره شمالی به کره جنوبی و نمونه معاصر آن حمله عراق به کویت در سال ۹۱ میلادی است.

عناصر غافلگیری

نویسندگان و نظریه پردازان مختلف برای غافلگیری عناصری را طرح کرده اند که با جمع بندی دیدگاه های مختلف در خصوص غافلگیری، در اینجا به عناصر مشترک در میان این نظریات اشاره می شود:

الف- پنهان کاری و سرعت مهاجم

دو عنصر مهم در تئوری های نظامی در بحث غافلگیری است و برای غافلگیری مهاجم باید:

(grabo,2003:49)

۱) نقشه خود را سری نگه دارد.

۲) سریع تر از مدافع اقدام کند.

۳) سریع تر از مدافع نیروهای خود را گسترش دهد (آرایش دهد).

۴) از نیروهای خود سریعتر از مدافع استفاده کند (واکنش سریعتر).

ب- مشکلات تفسیری و اداری

۱- تفسیر اطلاعات در حالی که روش های مورد استفاده در جمع آوری اطلاعات مشکلی نداشته باشد.

۲- مشکلات اداری و بوروکراتیک که مانع از اتصال اطلاعات می شود (اطلاعات به سیاستمداران داده نشده است)

۳- مورد قضاوت قرار گرفتن اطلاعات به صورتی که مورد دلخواه مسئولان رده بالا باشد (بجای آنچه اطلاعات نشان می دهد بگویم آنچه را بگویم که آنان دوست دارند بشنوند).

۴- طبقه بندی اطلاعات که مانع دسترسی به اطلاعات قابل درک می شوند. (Pierce.2010:40).

ج- نبود آمادگی مدافعان

در غافلگیری و حمله غافلگیرانه چون دشمنی آماده در مقابل مهاجم نیست تا واکنش نشان دهد لذا میزان پیشروی و نتیجه کار را می توان از قبل محاسبه کرد و جنگ را به یک اقدام یک جانبه تبدیل نمود.

تناقض نهایی حمله غافلگیرانه در این است که غالباً به یک وضعیت باخت - باخت منجر می شود. زیرا طرف مدافع با انگیزه بیشتر تلاش نموده و با یک حس انتقام جویی اقدام می نماید.

توانایی حمله غافلگیرانه در تغییر دادن نتیجه درگیری (جزء مواردی که به پیروزی کامل و ممتد می رسد) موقتی است. برای مثال اولین گروه از هواپیماهای ژاپنی با بهره مندی از یک غافلگیری کامل در هفت دسامبر ۱۹۴۱ به پایگاه دریایی امریکا در پرل هاربر حمله کردند و ظاهراً تلفات ناچیزی متحمل شدند اما زمانی که موج دوم این هواپیما تنها دو ساعت بعد برفراز پایگاه به پرواز در آمدند ۲۹ فروند از آن ها منهدم و در این در حالی بود که به امکانات دفاعی این جزیره در موج اول حملات آسیب جدی وارد آمده بود.

مروری بر نقش کنونی جمع آوری اطلاعات الکترونیکی هوایپایه در درگیری های معاصر

- اشغال عراق: آمریکایی ها با به کارگیری وسیع سامانه های جمع آوری هوایی توانستند با کسب اطلاعات از سامانه های راداری و نحوه عملکرد شبکه های راداری و مشخص کردن خصوصیات الکترونیکی سلاح های هدایت شونده عراق و همچنین ارزیابی توان نیروی هوایی و سایر نیروها و موقعیت یابی مقرهای فرماندهی و مراکز پدافندی، عملیات تهاجمی خود را سازماندهی نمایند و راهبرد شوک و بهت را با تکیه بر این اطلاعات اجرا نمایند این امر مهم عمدتاً با کسب اطلاعات از امواج منتشر شده از تجهیزات نظامی عراق و خصوصاً با استفاده از سامانه های جمع آوری اطلاعات هوایی میسر شد که از پرکاربردترین این هواپیماها می توان به هواپیماهای E-8، RC-3C، U-2S، EC-130 اشاره کرد که در حدود بیست درصد پروازها را به خود اختصاص داده بودند

گزیده اقدامات «مراقبت، شناسایی و اطلاعات»^۱

نیروهای آمریکایی تحت فرماندهی سنتکام در جنگ عراق (۲۰۰۳م)

براساس منابع موثق اقدامات شناسایی، مراقبت و اطلاعات نظامی هوایی در جنگ عراق به شرح زیر صورت گرفته است: سکوهای هوایی مورد استفاده شامل هواپیماهای جی استار (E-8) گارد ریل (RC-12)، EP-3، پریدتور (RQ-1)، گلوبال هاوک (RQ-4)، S-3، U-2، خانواده اوربون (P-3)، ریوت جوینت (RC-135) و آواکس (E-2 و E-3)

با توجه به برخی اسناد موثق و معتبر مربوط به فعالیت‌ها و محصولات اقدامات شناسایی، مراقبت و اطلاعات نظامی (ISR) هوایی در جنگ عراق نظیر اظهارات مربوط به فرمانده نیروی هوایی ژنرال موزلی،

اهم هواپیماها و محصولات اطلاعاتی تولیدی به شرح زیر است:

- تعداد هواپیماهای شناسایی، مراقبت و اطلاعات نظامی ائتلاف و آمریکا ۸۰ فروند
- تعداد پروازهای شناسایی، مراقبت و اطلاعات نظامی ۱۰۰۰ سورتی
- تعداد تصاویر و عکس‌های گرفته شده از میدان نبرد ۴۲۰۰۰۰ عدد
- پوشش هواپیماهای سیگنیت ۲۴۰۰ ساعت
- تصاویر کامل ویدیویی گرفته شده ۳۲۰۰۰ ساعت
- تصویر برداری راداری (MTI) ۱۷۰۰۰ ساعت (جلسه ماه ژانویه ۲۰۰۳ مسئولان پتساگون در کنگره آمریکا).

اقدامات جمع‌آوری اطلاعات الکترونیکی هواپایه آمریکا در درگیری‌های اخیر در عراق و سوریه ژنرال ولش فرمانده کنونی نیروی هوایی آمریکا در آخرین گزارش خود به کنگره آمریکا در فروردین هـ ش ۱۳۹۴ اقدامات جمع‌آوری اطلاعات الکترونیکی هواپایه در هفت ماه گذشته را به این صورت بیان می‌کند که نشان‌گر حجم و اهمیت این گونه جمع‌آوری‌های اطلاعاتی در اقدامات دشمن دارد:

۱- ۳۵۱۶۳ سورتی پرواز اطلاعاتی در عراق و سوریه در مدت اشاره شده (نه ماه) توسط فرماندهی مرکزی آمریکا (سنتکام) انجام گرفته است.

۲- در این ۳۵۱۶۳ سورتی پرواز اطلاعاتی ۱۸ میلیون عکس راداری و اپتیکی گرفته شده است.

۳- در این ۳۵۱۶۳ سورتی پرواز اطلاعاتی ۴ میلیون گزارش الکترونیکی سیگنالی تهیه شده است.
 ۴- در این ۳۵۱۶۳ سورتی پرواز اطلاعاتی یک میلیون و شش صد هزار ساعت فیلم برداری از صحنه صورت گرفته است.

۵- ۲۴ درصد این پروازها بر علیه داعش صورت گرفته است. (سایت رسمی کنگره امریکا ۲۰۱۵)

ساختار اطلاعات هشداردهنده در دیگر کشورها

اطلاعات هشداردهنده، به عنوان یک تخصص جداگانه، محصول جنگ سرد است. در امریکا در اواخر دهه ۱۹۴۰م، اطلاعات هشدار دهنده با به‌کارگیری چند تحلیل‌گر به صورت پاره وقت شروع شد. ۲۵ سال پس از آغاز جنگ کره، یک کمیته دیده‌بان بین‌سازمانی با پشتیبانی یک کادر تحقیقاتی تمام وقت و به ریاست یک مقام ارشد سیا، حداقل هر هفته، برآوردهای خود را در این زمینه در اختیار مقامات سیاست‌گذار ارشد قرار می‌دادند. پس از ۱۹۷۵م، تغییرات سازمانی بعدی، سرانجام به انتصاب یک مأمور اطلاعات ملی برای هشداردهی منجر شد. او و یک ستاد کوچک، به عنوان کانون هشداردهی در جامعه اطلاعاتی عمل می‌کنند و مستقیم به مدیر اطلاعات مرکزی گزارش می‌دهند (دپوی: ۱۳۷۹، ۱۶۷).

در سایر کشورهای غربی عمده، به‌ویژه در ناتو، روشهایی را برای تسهیل هشداردهی متمرکز روشمند به وجود آورده‌اند، اما احتمالاً هیچ یک از آنها به اندازه امریکا جهت اختصاص سازمان و کارکنان کوشش نکرده‌اند.

به رغم تمرکز ظاهری، وظیفه هشداردهی در ایالات متحده، جمع‌آوری و تجزیه و تحلیل اطلاعات در سرتاسر جامعه اطلاعاتی و فرماندهی‌های نظامی است. کلیه سازمان‌های عمده و فرماندهی‌های نظامی، دارای مراکز آماده باش، پس از آماده باش، عملیات یا خبردهی بوده و همگی برای انجام برآوردهای خود در زمینه تهدیدات آزاد هستند. به علاوه، مشاور امنیت ملی و ستادش و سایر مقامات ارشد سیاسی و نظامی با دسترسی مستقیم به رئیس جمهور ممکن است نافذترین نظر را در مورد هشداردهی داشته باشند.

برای هشداردهی، ساختار اداری و زنجیره فرماندهی اهمیت کمتری از بکارگیری تحلیل گران با تجربه و متعهد در این زمینه، ناظران لایق و خلاق و ارتباطات آزاد بین اطلاعات و سیاست گذاران دارد (همان، ۲۱۷).

اطلاعات هشدار دهنده، به رغم اهمیتشان، در مقایسه با سایر تخصصهای اطلاعاتی یا دیگر شاخه‌های فرعی جایگاه ممتازی ندارند. به دلیل آن که مسائل مربوط به هشداردهی نادر و بسیار گوناگون هستند، تحلیلگران معمولاً در مورد آنها تنها در زمان صلح کار نمی‌کنند. بنابراین، متخصصان هشداردهی نسبتاً اندکی وجود دارند و تلاشهای مربوط به ایجاد روش شناسی‌هایی برای کمک به تحلیلگران و تصمیم گیرندگان در این امر دشوار، تنها از ارزش ناچیزی برخوردار بوده است. با وجود این، مطالعات مورخان و دانشمندان علوم اجتماعی نشان داده است که همین نوع مسائل و اشتباهات در زمینه هشداردهی تقریباً در کلیه کشورها تکرار می‌شود. از این رو، به نظر می‌رسد عامل بالقوه پیشرفت برآوردها، آموزش دادن به تحلیل گران دارای تخصصهای گوناگون در زمینه تجربیات تاریخی باشد.

ضرورتاً اطلاعات هشدار دهنده بیشتر با سایر تخصصها همپوشی داشته و یا اینکه از آنها بهره می‌جوید. مثلاً، تجزیه و تحلیل مقدماتی اخبار و اطلاعات مربوط به تحولات روزمره، به اصطلاح، اطلاعات جاری نام دارد. به همین شکل، تولیدکنندگان اولیه برآوردهای بلند مدت، تشکیلات نظامی خارجی، فرآیندهای اطلاعاتی و تخمینی بنیادی هستند (همان: ۲۱۹).

روش‌شناسی

از آنجایی که یافته‌های پژوهش حاضر به حل مشکلات خاص درون سازمان و بهبود شرایط حاکم کمک می‌نماید، از نوع تحقیقات کاربردی و در زمینه اطلاعات الکترونیکی هواییه بوده و روش آن توصیفی - پیمایشی است. جامعه آماری این تحقیق را مجموعه متخصصین و صاحب نظران در زمینه اطلاعات الکترونیکی هواییه می‌باشند که تعداد آنها ۴۵ نفر می‌باشد که با توجه به حجم محدود آن، تمام شمار گردیده است. ویژگی‌های جامعه آماری این تحقیق عبارتست از:

- فرماندهان و مسئولان فرماندهی اطلاعات الکترونیکی قرارگاه پدافند هوایی آجا
- تعدادی از معاونین در نیروهای چهارگانه آجا، پنج‌گانه سپاه پاسداران (محل‌های سرلشگری در سطح ستاد نیرو به بالا) دانش‌آموخته و یا مدرس در دا

– کارشناسان فنی اطلاعات الکترونیکی (سیگنالی)

– کارشناسان امور اطلاعاتی آشنا به مسائل دفاعی

به منظور گردآوری اطلاعات مورد نیاز از روش‌های پیش‌رو استفاده شده است:

ابزار اصلی جمع‌آوری داده‌های ثانویه، فیش برداری می‌باشد که با روش کتابخانه‌ای، داده‌های لازم جمع‌آوری شدند. همچنین ابزار اصلی جمع‌آوری داده‌های اولیه در این تحقیق پرسشنامه می‌باشد که با استفاده از روش میدانی داده‌های مربوطه گردآوری شدند. پرسشنامه تحقیق شامل دو بخش اصلی می‌باشد. بخش اول، شامل سؤالات جمعیت شناختی می‌باشد که متغیرهایی نظیر: سطح فرماندهی، میزان تحصیلات و سابقه مسئولیت را در بر می‌گیرد.

بخش دوم سؤالات که مربوط به متغیرهای تحقیق و مدل مفهومی تحقیق می‌باشد که ابعاد: بعد فنی با چهار مولفه و جمعاً هفت شاخص، بعد عملیاتی با سه مولفه و جمعاً ۱۳ شاخص، بعد اطلاعاتی نیز با سه مولفه و ۱۰ شاخص و بعد جغرافیایی با دو مولفه و چهار شاخص را شامل می‌شود. روایی پرسشنامه از دو جنبه روایی ظاهری و محتوا به جهت روشن و بدون ابهام بودن گویه‌ها و همچنین کفایت کمیت و کیفیت آن‌ها توسط خبرگان و صاحب‌نظران و اساتید دانشگاه تأیید گردید.

همچنین به جهت روایی سازه از فن تحلیل عاملی استفاده گردید که از این شیوه برای تعیین بار عاملی هر یک از سؤالات پرسشنامه استفاده می‌گردد به طور کلی با به‌کارگیری این فن می‌توان مربوط بودن سؤالاتی که برای سنجش یک مولفه یا عامل در نظر گرفته شده اند، تعیین نمود که در این صورت به آن تحلیل عاملی تأییدی می‌گویند. خروجی جداول مربوطه بیانگر این است که بار عاملی همه گویه‌ها بالاتر از ۰/۵ بوده است. بنابراین پرسشنامه از روایی بسیار خوبی برخوردار بوده است و درصد واریانس کل (۷۸/۵۱۳) نشان دهنده این است که ابزار سنجش توانسته است از ۱۰۰ درصد حدود ۸۰ درصد مفاهیم مورد نظر را از بین جامعه آماری جمع‌آوری نماید.

به منظور کسب روائی و اعتبار پژوهش تلاش شده است از اسناد و مدارک دست اول استفاده شده و با مراجعه به کتابخانه‌های معتبر، از کتاب‌های مبتنی بر پژوهش و صاحب‌اعتبار، اطلاعات لازم گردآوری گردیده است. به منظور تکمیل اطلاعات پس از گردآوری و دسته‌بندی آن‌ها؛ اطلاعات اولیه در میزگرد تخصصی طرح و با نظریه افراد متخصص در امور اطلاعات الکترونیکی

تکمیل گردید. جامعه آماری و به تبع آن جامعه نمونه این پژوهش از میان برجسته‌ترین تصمیم‌سازان و تصمیم‌گیرندگان اطلاعاتی به‌ویژه در امور مرتبط با مسایل اطلاعاتی در رده راهبردی انتخاب گردیده و پرسش‌نامه‌های مربوط را تکمیل نموده‌اند. نمونه سؤالات پرسش‌نامه محقق ساخته در جدول ۱ ارائه شده است.

جدول ۱: نمونه سؤالات بسته پرسش‌نامه

ردیف	سؤال	۱	۲	۳	۴	۵	اطلاعات الکترونیکی سازمان	
							میانگین	انحراف معیار
۲۷	نوع و تعداد هواپیماهای دشمن	۱	۲	۳	۴	۵	آگاهی از پایگاه های دشمن	میانگین: ۳/۲۶ انحراف معیار: ۰/۸۷
۲۸	ماموریت هواپیماهای دشمن	۱	۲	۳	۴	۵		
۳۰	سلاح های مربوطه و رادارهای هواپیما	۱	۲	۳	۴	۵		
۳۱	گسترش حوزه نفوذ اطلاعاتی	۱	۲	۳	۴	۵	افزایش میزان تعاض یا دشمن	میانگین: ۳/۳۰ انحراف معیار: ۰/۸۸
۳۳	کشف اقدامات ضد هوایی و موشکی منطقه ای	۱	۲	۳	۴	۵		
۳۳	کشف اهداف دریایی در فواصل دور	۱	۲	۳	۴	۵	پرتوده خلاهای اطلاعاتی کنونی سایت های زمینی	میانگین: ۳/۳۰ انحراف معیار: ۰/۸۸
۳۴	افزایش منطقه تحت پوشش	۱	۲	۳	۴	۵		
۳۵	افزایش رصد دشمن و هشاری	۱	۲	۳	۴	۵	تعیین موقعیت راداری دشمن	میانگین: ۳/۳۰ انحراف معیار: ۰/۸۸
۳۶	مکان رادار	۱	۲	۳	۴	۵		
۳۷	ترسیم آرایش الکترونیکی صحنه	۱	۲	۳	۴	۵		

تجزیه و تحلیل داده‌ها:

آزمون کولموگروف - اسمرینوف

ابتدا به منظور بررسی وضعیت توزیع داده‌های هر متغیر از آزمون K-S استفاده گردید بدین منظور ابتدا فرضیه‌ای به شکل زیر تدوین و سپس مورد تجزیه و تحلیل واقع گردید:

H0: توزیع داده‌ها نرمال است.

H1: توزیع داده‌ها نرمال نیست.

جدول ۲: آزمون کولموگروف - اسمرینوف

آزمون	متغیرها	میانگین	انحراف معیار	مقدار K-S	سطح معناداری	نتیجه آزمون
کولموگروف اسمرینوف	بعد فنی	۴/۴۲۲	۳/۲۶	۰/۵۹	۰/۸۷	نرمال
	بعد عملیاتی	۴/۴۳۷	۳/۱۲	۱/۳۰	۰/۰۶	نرمال
	بعد اطلاعاتی	۴/۴۸۹	۳/۸۰	۰/۸۸	۰/۴۰۹	نرمال
	بعد جغرافیایی	۴/۴۸۴	۰/۵۰۶	۱/۲۴	۰/۰۹۲	نرمال
N=۴۸						

باتوجه به خروجی جدول چنانچه سطح معنا داری برای هر متغیر بیشتر از مقدار خطای ۰۵/ به دست آید فرض H_0 مورد تایید واقع می‌گردد. یعنی توزیع داده‌ها برای هر چهار بعد نرمال است بنابراین از آزمون t یک نمونه‌ای برای بررسی نقش هر کدام از این ابعاد در جلوگیری از غافلگیری نظامی جمهوری اسلامی ایران در برابر تهدیدات ناهمطراز استفاده می‌نماییم.

تحلیل: آزمون t یک نمونه‌ای برای متغیر بعد فنی

به منظور بررسی نقش ابعاد اطلاعات هواپایه در جلوگیری از غافلگیری نظامی ج.ا.ا در برابر تهدیدات ناهمطراز در سطح جامعه مورد تحقیق از آزمون مقایسه میانگین با عدد ثابت ۳ (t یک نمونه‌ای) استفاده گردید. برای این منظور فرضیاتی به شرح زیر تدوین و سپس مورد آزمون واقع گردید:

فرضیه اهم الف

H_0 : بعد فنی اطلاعات هواپایه در جلوگیری از غافلگیری نظامی جمهوری اسلامی ایران در برابر تهدیدات ناهمطراز نقش ندارد.

H_1 : بعد فنی اطلاعات هواپایه در جلوگیری از غافلگیری نظامی جمهوری اسلامی ایران در برابر تهدیدات ناهمطراز نقش دارد.

جدول ۳: آزمون یکسان بودن میانگین متغیرها

نتیجه آزمون	سطح معناداری	آزادی درجه	مقدار t محاسبه شده	فاصله اطمینان		متغیر	آزمون
				حد پایین	حد بالا		
قبول H_1	۰۰۰/۱	۴۷	۳۰/۲۳۲	۱/۳۲۸	۱/۵۱۷	بعد فنی	T یک نمونه‌ای
* $P < 0/05$ ، ** $P < 0/01$							

با استفاده از آزمون مقایسه میانگین با عدد ثابت ۳ وضعیت مطلوبیت نقش متغیر پیش گفته به معرض آزمون گذاشته شد. خروجی SPSS در نگاره بالا بیانگر این نتیجه است که چون سطح معناداری (sig) کمتر از میزان خطای استاندارد (۰۵/) به دست آمده بنابراین فرض H_1 مورد قبول

واقع می‌گردد. یعنی جامعه سوال شونده اعتقاد دارند که بعد فنی اطلاعات هوایه در جلوگیری از غافلگیری نظامی جمهوری اسلامی ایران در برابر تهدیدات ناهمطراز نقش دارد.

فرضیه اهم ب

H0: اولویت ابعاد اطلاعات الکترونیکی هوایه یکسان است.

H1: حداقل اولویت دو بعد از ابعاد اطلاعات الکترونیکی هوایه تفاوت معنادار دارد.

به منظور تجزیه و تحلیل فرضیه بالا از آزمون فریدمن استفاده گردید که نتایج به شرح جدول

پیش‌رو است:

جدول ۴: رتبه بندی فریدمن

رتبه میانگین	متغیرها(ابعاد)	آزمون
۲/۷۵	بعد جغرافیایی	فریدمن
۲/۷۰	بعد اطلاعاتی	
۲/۳۲	بعد عملیاتی	
۲/۲۳	بعد فنی	
$\chi^2 = 6/135$ و $sig = /105$ و $df = 3$ و $N = 48$		

مطابق خروجی جدول چون سطح معناداری بالاتر از مقدار خطای ۰/۰۵ به دست آمده است (sig = /105) بنابراین می‌توان ادعا نمود که فرضیه H0 مورد تایید واقع می‌شود. یعنی به طور کلی تمامی چهار بعد اطلاعات الکترونیکی هوا پایه در جلوگیری از غافلگیری نظامی جمهوری اسلامی ایران در برابر تهدیدات ناهمطراز به یک میزان نقش ایفاء می‌کنند و اختلاف بسیار ناچیزی دارند. رتبه میانگین این ابعاد به ترتیب از بیشترین به کمترین در جدول بالا نشان داده شده است.

تحقیق فوق نشانگر آن است که مهم‌ترین ابعاد اطلاعات الکترونیکی هوایه در جلوگیری از غافلگیری جمهوری اسلامی ایران در مقابل تهدید ناهمطراز به این ترتیب می‌باشد:

۱) **بعد جغرافیایی:** سرزمین پهناور جمهوری اسلامی ایران با مرزهای گسترده در خشکی و دریا و وجود تهدیدات پیرامونی از یک سو و نیاز به سایت‌های زمینی فراوان در جهت تکمیل پوشش مراقبت الکترونیکی پیرامونی و توانمندی‌های اطلاعات الکترونیکی هوایه در ابعاد جغرافیایی

(ارتفاع، سطح، عمق و پوشش گسترده) آن از سوی دیگر موجب افزایش اشراف اطلاعاتی در حوزه جغرافیایی پیرامونی و کاهش هزینه‌ها و کارکنان مورد نیاز این امر می‌گردد.

(۲) بعد عملیاتی: سیالیت شرایط امنیتی و تهدیدات نظامی عصر کنونی اهمیت نیاز به اقدام سریع و پاسخگویی اطلاعاتی منعطف و در عمق (جمع‌آوری و کسب هشیاری) و تمرکز بر بخش‌های خاص جغرافیایی و فنی را هر چه بیشتر نمایان می‌نماید

(۳) بعد اطلاعاتی: مطالعات اکتشافی و مراجعه به کتب معتبر و مصاحبه با متخصصان و صاحب‌نظران حوزه اطلاعات الکترونیک و پرسش نامه مربوطه نشانگر توان اطلاعات الکترونیک هوایپه در تولید اطلاعات علائم و هشدار می‌باشد.

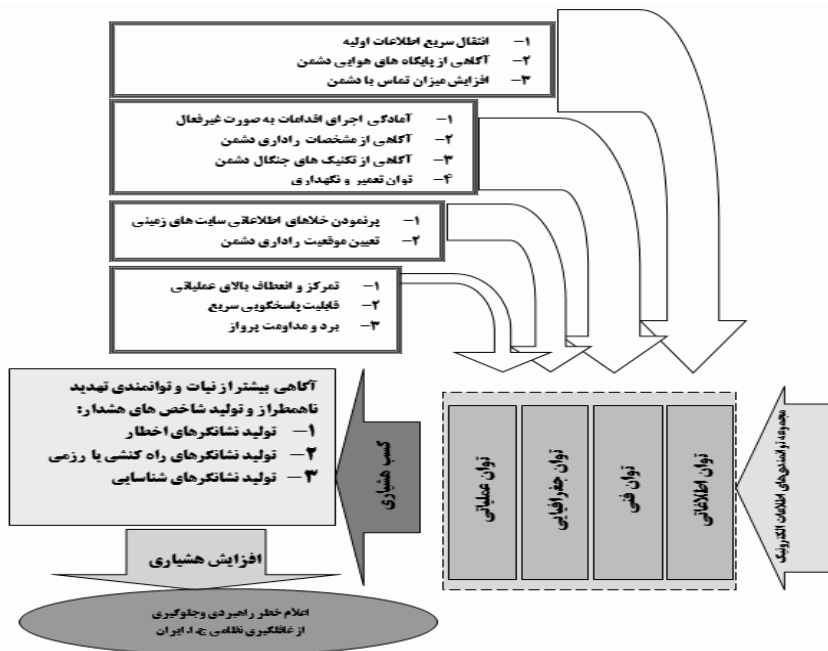
(۴) بعد فنی: توان اطلاعات الکترونیکی هوایپه در کسب آگاهی و شناخت از توانمندی‌های حوزه الکترومغناطیس دشمن بخصوص در حوزه‌های راداری (برد، توان، قدرت تفکیک و خلاءهای مربوطه) و وابستگی آنان به اقدامات متنوع در طیف‌های گوناگون به‌ویژه در موضوعاتی مانند دفاع ضد موشکی و جنگ الکترونیک می‌تواند علاوه بر کسب هشیاری مناسب از محیط‌های پیرامونی امکان غافلگیری فناورانه دشمن را نیز کاهش دهد. در غیر این صورت مانند مثال‌های عنوان شده امکان دارد در جنگ و منازعه آینده حتی در سطوح راهبردی با توجه به تجهیزات جدید و تاکتیک‌های رزمی دشمن، جمهوری اسلامی ایران در رویارویی احتمالی دچار غافلگیری فناورانه و تاکتیک‌های منتج از این گونه تجهیزات گردد که با توانمندی‌های فنی اطلاعات الکترونیکی هوایپه می‌توان احتمال بروز چنین شرایطی را کاهش داد.

نتیجه‌گیری و پیشنهاد

الف - نتیجه‌گیری

دین مبین اسلام در آیه «وَأَعِدُّوا لَهُمْ مَا اسْتَطَعْتُمْ مِنْ قُوَّةٍ وَ مِنْ رِبَاطِ الْخَيْلِ تُرْهَبُونَ بِهِ عَدُوَّ اللَّهِ وَ عَدُوَّكُمْ»^۱، به حفظ آمادگی جهت جلوگیری از غافلگیری در مقابل دشمنان شناخته شده و ناشناخته مسلمانان توصیه نموده است که رهبر انقلاب و فرماندهی کل قوا در فرمایش اخیرشان در حضور کارکنان و خانواده معظم شهدا به آن اشاره نمودند. لذا تحقیق حاضر که به منظور تبیین الگوی اطلاعات الکترونیکی هواپایه در جهت جلوگیری از غافلگیری جمهوری اسلامی ایران در مقابل تهدید ناهمپراز انجام شده، الگویی مبتنی بر توانمندی‌های اطلاعات الکترونیکی هواپایه و نقاط ضعف تهدید ناهمپراز را معرفی نموده است. به گونه‌ای که عامل شناختی که شرط لازم برای کسب آمادگی‌های لازم در جهت جلوگیری از غافلگیری محسوب می‌گردد، در کلیه مؤلفه‌های الگوی حاصله تمهید شده است.

شکل ۱: الگوی فرآیند جمع‌آوری اطلاعات الکترونیکی هواپایه در جلوگیری از غافلگیری در برابر تهدید ناهمپراز

^۱ - سوره انفال، آیه ۶۰

اما علاوه بر آن، باید آندسته از قابلیت‌ها و توانمندی‌هایی اطلاعات الکترونیکی هوایپایه که بتواند بر نقاط ضعف و آسیب‌پذیر تهدید ناهمتر از متمرکز شود، بصورت خاص مد نظر قرار گیرد. در این صورت اراده تهدید ناهمتر از جهت اقدام غافلگیرانه نظامی علیه جمهوری اسلامی ایران در یک محاسبه سود و زیان، تضعیف خواهد گردید. از جمله این نقاط ضعف و آسیب‌پذیری‌ها می‌توان به مواردی همچون؛ تکیه فراوان به توانمندی‌های راداری و در حوزه الکترومغناطیس؛ نیاز به آرایش‌های خاص راداری قبل از اجرای اقدامات غافلگیرانه نظامی؛ اجبار به اجرای اقدامات در فضای الکترومغناطیس در حوزه‌های پیرامونی کشور و تحت پوشش اطلاعات الکترونیکی هوایپایه؛ امکان کشف بخش قابل توجهی از توانمندی‌های فنی سامانه‌های آنان از طریق اطلاعات الکترونیکی هوایپایه و... نام برد. در نتیجه ضمن تقویت توانمندی‌های اطلاعات الکترونیکی هوایپایه، می‌بایستی توجه لازم به دل‌نگرانی‌های تهدید ناهمتر از داشت تا بتوان در یک رویارویی نامتقارن، شرایط اقدام نظامی غافلگیرانه را کم‌رنگ نموده و یا از بین برد. در این صورت کاهش امکان اقدامات غافلگیرانه نظامی تحقق خواهد یافت. گفتنی است که الگوی یادشده، قادر است با کشف توانمندی و نیت دشمن، هشجاری کشور در مقابل تهدید نا هم طراز را تقویت نماید

با توجه به بررسی‌های صورت گرفته و منابع مورد مطالعه اطلاعات الکترونیکی هوایپایه توان ایجاد هشجاری در ابعاد جغرافیایی، فنی، اطلاعاتی و عملیاتی در برابر تهدیدات ناهمطراز را با توجه به توانمندی‌های احصاء شده زیر دارا می‌باشد:

- ۱- آمادگی اجرای اقدامات به صورت غیرفعال
- ۲- آگاهی از پایگاه‌های هوایی دشمن
- ۳- پر نمودن خلاهای اطلاعاتی کنونی سایت‌های زمینی
- ۴- توان تعمیر و نگهداری
- ۵- آگاهی از مشخصات راداری دشمن
- ۶- افزایش میزان تماس با دشمن
- ۷- آگاهی از تکنیک‌های جنگال دشمن
- ۸- انتقال سریع اطلاعات اولیه
- ۹- تعیین موقعیت راداری دشمن
- ۱۰- تمرکز و انعطاف بالای عملیاتی
- ۱۱- قابلیت پاسخگویی سریع
- ۱۲- برد و مداومت پرواز

ب- پیشنهادها

با توجه به بررسی‌ها و تحلیل‌های ارائه شده در این پژوهش موارد زیر به عنوان پیشنهادهای عملی و پژوهشی به شرح زیر ارائه می‌گردد:

۱- اطلاعات نیروهای مسلح در جهت تقویت هوشیاری و آمادگی لازم در برابر اقدامات غافلگیری دشمن با تشکیل تیم و یا مجموعه‌ای مناسب با استفاده از افراد زبده و با تجربه و آگاه اطلاعاتی نیروهای مسلح به رصد دائمی نشانگرها و تولید اطلاعات علائم و هشدار پرداخته و از این طریق مجموعه اقدامات اطلاعاتی کنونی نیروهای مسلح و خصوصاً بخش هوایی را نظام‌مند نماید.

۲- نیروی هوایی با بهره‌گیری از توانمندی‌های خود و وزارت دفاع جهت افزایش پوشش اطلاعاتی و پر نمودن خلأهای جغرافیایی موجود به تجهیز هواپیماهای موجود مناسب این امر مانند هواپیماهای اف-۲۷ و یا سی-۱۳۰ به سامانه‌های جمع‌آوری اطلاعات الکترونیکی و عملیاتی نمودن آنان پردازد.

۳- وزارت دفاع جمهوری اسلامی با بررسی امکان استفاده از هواپیماهای توپولوف تی یو-۵۴ مسافری که هم‌اکنون مدت‌ها بلا استفاده مانده و با توجه به کاربرد مناسب و استفاده کشورهایی مانند چین و روسیه از این گونه هواپیماها در جهت جمع‌آوری اطلاعات الکترونیکی دوربرد عملیاتی نمودن و تجهیز این گونه هواپیماها را در جهت تقویت ناوگان هوایی جمع‌آوری اطلاعات الکترونیکی هواپایه کشور؛ در دستور کار خود قرار دهد.

فهرست منابع:**الف - منابع فارسی**

- قرآن کریم، ترجمه مهدی الهی قمشه‌ای
- دوپوی، تروو (۱۳۷۹)، اطلاعات نظامی، ترجمه پیروز ایزدی، انتشارات دافوس سپاه
- صادقی، ذولفقار، اصول جنگ، انتشارات قراقوش، ۱۳۸۵
- قنبری، قاسم، فرهنگ جامع واژه‌ها و اصطلاحات نظامی، ستاد کل نیروهای مسلح انتشارات روناس، ۱۳۹۱
- نوروزانی، شهرام، (۱۳۹۳) رساله دکتری با عنوان «نقش عوامل ژئوپلیتیکی افغانستان در تدوین راهبرد دفاعی جمهوری اسلامی ایران» دانشگاه عالی دفاع ملی
- والی، بارتون. فریب و غافلگیری در جنگ، ترجمه داوود رمضانی، مرکز آموزشی شهید صیاد آجا. (۱۳۸۹)

ب - منابع انگلیسی

- Ben-Zvi Abraham, "Hindsight and Foresight: A Conceptual Framework for the Analysis of Surprise Attacks," World Politics, Vol. 28, No. 3, April 2000
- Grabo Cynthia M. (2003). Anticipating Surprise Analysis for Strategic Warning: The Joint Military Intelligence College.
- Heuer Jr Richards J., "Improving Intelligence Analysis: Some Insights on Data, Concepts, Management in the Intelligence Community," The Bureaucrat, Winter 2008
- Johnson Loch K, "Making the Intelligence Cycle Work," International Journal of Intelligence and Counterintelligence, Vol. 1, No. 4, Winter 1986
- Keny Mark J: The Surprise Hypothesis. School of Advanced Military Studies US Army Command and General Staff College. 2009
- Paradoxes of Strategic Intelligence,
- Pesony, Walt L. (2005). Exploring information superiority: a methodology for measuring the quality of information and its impact on shared awareness National Defense Research Institute RAND Santa Monica, CA.
- Pierce John Robinson, An Introduction to Information Theory: Symbols, Signals and Noise (Dover: 2010)
- Sholsky Edward "The Real Stories Behind Those Intelligence 'Failures,'" Army Magazine, January 2008
- Wohlstetter Roberta introduced the vital distinction between "noise" and "signals" 2004

پ- سایت‌ها

- مجموعه بیانات امام خامنه‌ای مدظله‌العالی قابل دسترسی در: www.Khamenei.ir
- سایت رسمی کنگره امریکا ۲۰۱۵ www.congress.gov

